

ELŐSZÓ

A *Verseny és szabályozás 2018* – a sorozat tizenegyedik évkönyve – az „évtizedes” hagyomány alapján, négyes tagolást követ. Az *első részben* a versenyszabályozáshoz köthető általános kérdésekkel foglalkoznak a szerzők. *Gönczöl Tünde* tanulmánya a politikai és szakmai viták középpontjába került versenyjogi jogalkalmazás megújítását mutatja be az Egyesült Államokban. Az uralkodó megközelítés legfőbb kritikussai, az úgynevezett antitröszt hipszterek az amerikai versenyjog eredeti céljaihoz való visszatérést hirdetik, követelik a digitális óriásvállalatok akár szabályozással történő megfékezését. A tanulmány a hipszter antitrösztirányzat követői és kritikussai közötti folyamatosan alakuló vita jelenlegi állását elemzi.

A kötet második tanulmányában *Nagy Csongor István* a neoprotekcionizmus és a világkereskedelem viszonyának jogi és gazdasági kereteit vázolja fel. A világkereskedelemben, a legutóbbi években – elsősorban a Trump-kormányzat kereskedelempolitikája és a Brexit miatt – sokan a globalizáció ellen lázadó neoprotekcionizmus megjelenését látják. Ugyanakkor a gazdasági kapcsolatok intézményi és jogi keretei, valamint a nemzeti gazdaságok nemzetköziesedése miatt a neoprotekcionizmus nagyon jelentős korlátokba ütközik. A WTO joga jelentős mértékben gátolja a tagállamok piacvédelmi lehetőségeit, míg a nemzetközi gazdaság folyamatai megnehezítik, sőt kontraproduktívvá teszik a protekcionista külkereskedelem-politikát. A tanulmány azt mutatja be, hogy milyen jogi, intézményi és gazdasági korlátok között bontakozhat ki a megjelenő neoprotekcionizmus, és hogy e korlátok miatt ez a kereskedelempolitika miért nem képes hosszú távon a belföldi gazdasági érdekek előmozdítására.

Maier Norbert tanulmányának középpontjában az adat mint termék áll. A *big data* megjelenése új kihívás elé állítja a versenypolitikát, hiszen az adatok egy sok szempontból speciális terméket képeznek, és ez esetben a releváns piac definiálása és a helyettesíthetőség vizsgálata nem magától értetődő. A szerző ezt a témakört kifejtve mutat be egy lehetséges megközelítést az adatok közötti helyettesíthetőség vizsgálatára.

A kötet *második, tematikus része*, a verseny és a szabályozás kérdéseit a kiskereskedelemben tárgyalja. Az első tanulmány – *Berezvai Zombor* írása – a kiskereskedelmi szabályozás fogyasztói árakra gyakorolt hatását vizsgálja. Nemzetközi elemzésében bemutatja, hogy a szabályozás a vállalatok közötti versenyre hatva gyakorol befolyást a fogyasztói árakra. Ezt követően hazai adatok felhasználásával

két szabályozási elem, a kötelező vasárnapi zárva tartás és a nagy alapterületű üzletek nyitását korlátozó szabályozás (plázastoptörvény) hatásainak elemzését olvashatjuk. Az eredmények azt mutatják, hogy a szabályozás egy éve alatt a kötelező vasárnapi zárva tartásnak nem volt érezhető hatása a fogyasztói árakra. Ezzel szemben a modern üzletformák és a nemzetközi üzletláncok terjeszkedése szignifikánsan csökkentette a fogyasztói árakat.

Kelemen-Erdős Anikó tanulmánya a listázási döntéseket vizsgálja a napi fogyasztási cikkek kiskereskedelmében. A kiskereskedelmi verseny stratégiai eszköze a termékválaszték-tervezés. A tanulmány célja a kiskereskedők napi fogyasztási cikk be- és kelistázási döntéseinek háttérében meghúzódó okok és hatások elemzése. Újszerű megközelítést alkalmaz a téma tipologizálása, konceptualizálása, valamint a be- és kelistázási döntések együttes, egymással kölcsönhatásban álló vizsgálata tekintetében. A tanulmány eredményei arra mutatnak, hogy a listázási döntéseket alapvetően meghatározza az ellátási lánc, különösen a gyártó, illetve termelő és a kiskereskedő hatalmi erőviszonya, valamint a bruttó árréshez, profithoz való hozzájárulás mértéke. Egy új termék adaptációja a piaci nyomástól, a vásárlói és fogyasztói igényektől függ, míg a választékcsökkentés mögött még az innovatív észlelt választék kialakítása, valamint költségoptimalizáció is áll.

A tematikus rész harmadik tanulmánya egyes szolgáltatások kiskereskedelmi piacán elemzi a szolgáltatóváltás és verseny alakulását. *Valentiny Pál* bemutatja, hogy a szolgáltatások piacnyitása után az energiaszolgáltatásban kevésbé, az elektronikus kommunikáció és a távközlés területén inkább jellemzővé vált a szolgáltatóváltás. A tanulmány megvizsgálja, hogy a szolgáltatóváltás gyakorisága mennyiben függ a piacnyitás óta eltelt időtől, a piacokon feltárt versenykorlátozásoktól. Bemutatja a kínálat és a kereslet oldaláról jelentkező problémákat, a fogyasztói magatartás változását, és elemzi a szabályozói beavatkozások szükségességét és mértékét.

Az évkönyv *harmadik része* a hálózatos szolgáltatások piacával és szabályozásával foglalkozik. *Cseres Katalin* a postai fogyasztók helyzetét elemzi az Európai Unióban és a helyi piacokon. A postai szolgáltatás felhasználóinak védelme erősen összefonódott az egyetemes szolgáltatás fogalmával, így az egyetemes szolgáltatás és a fogyasztóvédelem jogszabályai közötti kapcsolat alapvető területe a postai fogyasztókra vonatkozó uniós jognak, amelyben azonban a két jogszabályhalmaz közötti kapcsolat nem alkot egységes jogterületet. Ez a kapcsolat tovább erodálódott, mert az uniós (és nemzeti) jogi, postai szolgáltatásokra vonatkozó keretszabályok nem követték a postai piac erősödő digitalizációját, valamint a növekvő elektronikus kommunikáció okozta technológiai és gazdasági változásokat. A tanulmány célja annak a kutatási kérdésnek a megválaszolása, hogy az uniós jog miként segíti elő a különböző (sérülékeny és aktív) fogyasztók érvényesülését a digitális postai piacon. A tanulmány két helyi piac, a holland és a magyar postai szolgáltatások piacának rövid bemutatását is tartalmazza, ahol az elmúlt években nagyon különböző fejlődés ment végbe.

Felsmann Balázs tanulmánya abból indul ki, hogy az eszközigenyes hálózatos szolgáltatások árszabályozása kapcsán időről időre felmerül a kiszámítható, mind a befektetők, mind a szolgáltatások felhasználói szempontjait figyelembe vevő szabályozási keret kialakításának igénye. Az elemzés a befektetések megtérülés alapjául szolgáló eszközérték meghatározásának elméleti és gyakorlati kérdéseit tekinti át az energiaiparban. Bemutatja a legfontosabb elméleti modelleket, a magyarországi szabályozási gyakorlat fejlődését, majd a magyarországi gázelosztásra vonatkozó idősoros adatok elemzése segítségével illusztrálja a szabályozási környezet hatását a vállalatok eszközberuházási döntéseire.

Takácsné Tóth Borbála, Selei Adrienn és Kotek Péter az ukrán földgáztranzit jövőjét és hatásait vizsgálják az európai földgázpiaci versenyre. A jelenlegi orosz–ukrán gázszállítási szerződés 2019. december 31-én lejár. Az alternatív csővezetékcsatlakozások megvalósulása késik, illetve bizonytalan. A szerzők gázpiaci modellel vizsgálták a szállítási útvonalak lehetséges kombinációit és egyes orosz értékesítési stratégiákat. Megmutatták, hogy az ukrán tranzit teljes megszüntetése akkor sem érdeke az orosz szállítónak, ha minden más tervezett infrastruktúrafejlesztés megvalósul, mert az ukrán útvonal használatával az Európai Unió importjában való részesedése akár 50 százalékra is növekedhet. Ha politikai okok miatt nem használják a jövőben az ukrán útvonalat, jelentős profitról mondanak le.

A kötet utolsó, *Somogyi Róbert és Bartóki-Gönczy Balázs* által készített tanulmánya a nullás díjszabás (*zero rating*) szabályozását jogi és közgazdasági szempontból elemzi. Bemutatja a nullás díjszabás különböző típusait, valamint az Európában kialakult modell társadalmi jóléti hatásai mellett és ellen felhozott érveket. A nullás díjszabás formális matematika modelljei azt mutatják, hogy a nullás díjszabás a különböző piaci viszonyok függvényében növelheti, de akár csökkentheti is a társadalmi jólétet. Ennek fényében, a tanulmány második fele az Európai Unió jelenlegi szabályozását elemzi, amely a különböző nullásdíjszabás-ajánlatok eseti vizsgálatát írja elő. A szerzők véleménye szerint ez a helyes irány, azonban a jelenlegi szabályozás több hiányosságára is felhívják a figyelmet.

Az évkönyv *negyedik része* válogatást tartalmaz a versenypiacokkal és a szabályozással foglalkozó szakirodalom 2018-ban publikált terméséből. A *Bálint Éva* gyűjtésében készült bibliográfiában az ágazati és versenyszabályozás általános témakörein kívül kiemelten szerepelnek a kötet tanulmányai által vizsgált kérdésekhez kapcsolódó művek. A hazai szakirodalom esetében szélesebb körben igyekszik bemutatni az újonnan megjelent írásokat, a külföldi irodalomnál, annak bősége miatt, erősen válogatva az angol nyelvű kiadványokat szemlézi.

A kötet készítői köszönettel tartoznak a *Gazdasági Versenyhivatalnak*, támogatása nélkül a kiadvány nem jöhetett volna létre.

A szerkesztők